

Återanvändning av text i den finska tidningspressen 1771–1853

Historisk Tidskrift för Finland 1/2018: 46–76.

Post print -version

Hannu Salmi, Asko Nivala, Heli Rantala, Reetta Sippola, Alekski Vesanto, Filip Ginter

”Tidningspressen hos oss eftersträfvat ej att representera något parti eller bilda en opinion”, skrev *Borgå Tidning* 21 december 1853, ”den vill blott bringa till tals angelägenheter af allmänt menskligt eller fosterländskt intresse, den vill utgöra mötesplats för olika åsikter och idéer, den vill förbinda de skilda orterna, den vill lyssna till tidens röster och dess löpande stora frågor, och den har i sådant afseende framför böcker and bokhandelsartiklar fördelen af en vida snabbare spridning”.¹ Trots att det verkliga genombrottet ännu var på kommande, fäste samtiden uppmärksamhet vid tidningarnas tillväxt redan kring medlet av 1800-talet. I artikeln i *Borgå Tidning* omtalas tidningspressen som varande av ”allmänt menskligt eller fosterländskt intresse”: pressen var det ställe där meningsutbyte ägde rum och där kontakter skapades mellan olika geografiska områden.

Den finska tidningspressen hade tagit sina första steg, då Henrik Gabriel Porthan och andra medlemmar av Aurora-sällskapet började ge ut *Tidningar Utgifne af et Sällskap i Åbo* år 1771. I Nationalbibliotekets databas *Tidningar* är det den första ”finska” tidningen, men i verkligheten föddes den som en del av den starka tillväxten av tidningsväsendet i det svenska riket. I bakgrunden fanns det intresse som på 1750- och 1760-talen vaknat för regelbunden periodisk utgivning.² Men denna utgivning kom i gång långsamt öster om Bottniska viken. Publikationsverksamheten spred sig utanför Åbo först i januari 1820, när *Finlands Allmänna Tidning*, den officiella tidningen, började utkomma i Helsingfors. Snart började tidningar ges ut också i Viborg, först på tyska (*Wiburgs Mancherley*, 1821, och *Wiburgs Wochenblatt*, 1823). Den fjärde tidningsorten blev Uleåborg, där *Oulun Wiikko-Sanomia* startade år 1829.

Syftet med den här artikeln är att undersöka hur tidningspressen utvecklades och förändrades i Finland fram till Krimkriget gällande återanvändning av text. Tidsperioden är viktig eftersom den täcker övergången från den svenska tiden till den ryska år 1809 och den kulturella brytningspunkt som uppstod vid Åbo brand år 1827. Under perioden blev pressen en integrerad del av finländsk kommunikation och opinionsbildning. Vi har dragit en gräns för materialet vid 1853, men förändringen är inkrementell. Pressen etablerade sig samtidigt som och även i dialog med nationella institutioner, nationalspråken och litteraturen och den nationella begreppsapparaten. Detta perspektiv har behandlats bland annat i Hannu Nieminens verk *Kansa seisoi loitompana. Kansallisen julkisuuden rakentuminen Suomessa 1809–1917* (2006) och i det av Päiviö Tommila ledda presshistoriska projektet, vars resultat finns sammanfattade i det tiodelade verket *Suomen lehdistön historia* (1985–1992).³

1 'Litteraturen och Bokhandeln', *Borgå Tidning* 21.12.1853.

2 Om den svenska pressens utveckling under 1770–1775 se närmare <http://www.kb.se/samlingarna/tidningar-tidskrifter/soka/Sveriges-periodiska-litteratur/1700-1775/>

3 Hannu Nieminen, *Kansa seisoi loitompana. Kansallisen julkisuuden rakentuminen Suomessa 1809–1917* (Tampere 2006); Päiviö Tommila (red.), *Suomen lehdistön historia*, s. 1–10 (Kuopio 1985–1992).

Tiden vi behandlar är en period av stor politisk förändring både i Finland och i det övriga Europa. I många länder fungerade pressen som en arena för politisk debatt och tidningarna deltog till exempel i diskussionen om politiska friheter. Den svenska tryckfrihetsförordningen från 1766 var också i internationell jämförelse ovanligt omfattande och dess centrala upphovsman Anders Chydenius höll yttrandefriheten som en viktig princip.⁴ Trots att många begränsningar i tryckfriheten infördes särskilt under Gustaf III, har grundidéen om tidningspressen som samtalspart och även som utmanare i förhållande till makthavarna hört till traditionen för den svenska pressen. När Finland år 1809 blev ett storfurstendöme i det ryska riket, uppstod nya villkor för de politiska aspekterna av pressens verksamhet.

Censuren påverkade pressen särskilt under Nikolai I:s regeringsperiod (1825–1855). Ända fram till tryckfrihetsförordningen 1865 fungerade censurförordningen från 1829 som grund för övervakningen. I sig var förordningen rätt löst formulerad då den förbjöd bland annat kränkning av religion, regenten, regeringen och grundlagarna, men vid behov kunde den tolkas strikt. Revolutionerna under 1830 och 1848 skapade oro för att de radikala idéerna skulle spridas genom pressen. Ansvaret för utgivningen av *Finlands Allmänna Tidning* flyttades till generalguvernörens kansli och språkstadgan från 1850 tillät utgivning på finska närmast om ekonomiska och religiösa ämnen. Detta formade på ett avgörande sätt hur den svensk- och finskspråkiga publikationsverksamheten kom att se ut.⁵ Eftersom den tidsperiod vi undersöker sträcker sig över dessa åtgärder, kan vi också bedöma hur den åtstramade censuren påverkade återanvändning av information.

Krimkriget skapade också ett ökat behov av att sprida information om händelser i utlandet, vilket är relevant för vår tidsavgränsning. När Alexander II trädde till makten år 1855 blev tidningspressens spelrum ännu större. Eftersom vi fokuserar på återanvändningen av text blir de viktigaste trenderna synliga under perioden 1771–1853 och det framkommer att den finländska pressen tidigt länkades till internationella nätverk för informationsutbyte, där även politiskt känsliga frågor behandlades, oberoende av censur.

Början av 1800-talet innebar för Finland såväl ett byggande av nationella institutioner som ett växande flöde av information. Vi studerar utvecklingen ur ett perspektiv som tidigare inte varit möjligt inom finländsk presshistoria. Med hjälp av digitala material och metoder kan man undersöka återanvändning av text och upprepningar under hela perioden. Tanken är, att det växande mediala utrymmet och dess förändringar kan studeras genom att analysera hur tidningar kopierar information. De kopierar både av varandra inom landet och från utländska tidningar och ur andra källor, såsom litteratur. Fenomenet var internationellt allmänt redan före mitten av 1800-talet, vilket bevisas av hur nyheten om Åbo brand spred sig globalt.⁶ Före 1880-talet fanns det inga internationella avtal om upphovsrätt, som skulle ha bromsat det flitiga kopierandet. Samtidigt blir det möjligt att genom att studera hur informationen spred sig genom att undersöka kopiering. Vår artikel undersöker hurdan återanvändningen av text var i finländsk tidningspress 1771–1853.

---

4 Karl Erik Gustafsson & Per Rydén, *A History of the Press in Sweden* (Gothenburg 2010), s. 41–47; Clas Zilliacus & Henrik Knif, *Opinionens tryck. En studie över pressens bildningsskede i Finland* (Helsingfors 1985), s. 26.

5 Gällande censuren se närmare Päiviö Tommila, 'Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809–1859', Päiviö Tommila (red.), *Suomen lehdistön historia 1: Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. (Kuopio 1988) s. 102–105. Se även Onni Pekonen, *Debating "the ABCs of Parliamentary Life": The Learning of Parliamentary Rules and Practices in the Late Nineteenth-Century Finnish Diet and the Early Eduskunta*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 505 (Jyväskylä 2014), s. 38–39.

6 Hannu Salmi, 'Catastrophe, Emotions and Guilt – The Great Fire of Turku 1827', Deborah Simonton and Hannu Salmi (eds.), *Catastrophe, Gender and Urban Experience, 1648–1920* (New York 2017), s. 127–129.

Som källmaterial i historisk forskning är tidningspressen komplex. I denna undersökning är pressen inte bara en källa, utan också ett forskningsobjekt som formade sin omgivning. Den var inte bara en spegling av omgivande politiska och samhällseliga passioner utan en aktiv aktör. Vi kan alltså inte anta att periodens politiska och ideologiska kontext var given från början, utan den konstruerades varje dag på nytt då man redigerade tidningarna och läste dem. I sitt verk *Kansa seisoi loitompana. Kansallisen julkisuuden rakentuminen Suomessa 1809–1917* har Hannu Nieminen behandlat frågan om ett hårdant politiskt diskussionsforum pressen egentligen var, då han diskuterat uppkomsten av den finländska pressen som en del av den finländska offentligheten. Då Nieminen utgår från en ”nationell offentlighet” i det finska storfurstendömet, är vår avsikt här inte att utgå från att en sådan inbyggd målsättning skulle ha funnits hos pressen. Att ge ut tidningar har många funktioner, och en del av dem var utan vidare sådana som pressen senare inte längre har haft. Tidningarna kunde fungera som diskussionsspalter för de lärda, som identitetsskapare för lokalsamhället, informationskanal för föreningar och myndigheter, som anslagstavla för annonser och kungörelser, som utgivningskanal för skönlitterära alster eller som medium för reklamer. Vår avsikt är att studera de tidiga tidningarnas betydelse i förhållande till den omgivande kulturen och kulturella förändringar. Studiet av återanvändning av text ger en möjlighet att närmare undersöka hurdana texter man sist och slutligen cirkulerade och därmed skapa förståelse för hur tidningarnas uppgifter och deras inbördes relationer förändrades. Det står klart, att samtidsredaktörerna hade varierande motiv för sin verksamhet. I allmänhet har man ansett att ett starkt redaktörskap och egen produktion av ”originalmaterial” är tecken på en utvecklad tidningspress.⁷ I denna undersökning ser vi i stället på pressen som ett större flöde av information, som inte i utgångsläget gör skillnad mellan journalistisk text eller till exempel annonser.

Målsättningen är att genom att analysera återanvändning av text förstå pressens funktion som medium för information och undersöka vad detta säger om förändringarna i tidningspressen. Vi redogör först för den digitala korpus vi använt och den metod vi utvecklat för att identifiera återanvänd text. Efter metodavsnittet analyserar vi återanvändningen först ur ett geografiskt perspektiv utgående från gränser och kontakter och sedan diskuterar vi betydelsen av språkgränsen. Till slut analyserar vi olika former av återanvändning av text och också hur den finländska tidningspressen deltog i ett större internationellt nätverk av växelverkan.

Material och metoder

Vårt källmaterial består av Nationalbibliotekets digitala historiska tidningskorpus. Tidningarna är skannade och sedan inlästa till maskinläsbar text med hjälp av OCR-teknik (*Optical Character Recognition*). Tidningarna från 1771–1874 är möjliga att fritt ladda ner i XML-format från den finska Språkbanken.⁸ Den här artikeln är ett resultat av del av det arbete som görs inom COMHIS-konsortiet⁹, som också har till förfogande en större, hittills opublicerad OCR-korpus (1771–1910).¹⁰ Enligt den metadata National biblioteket sammanställt innehåller den av oss undersökta delen, alltså

---

7 Se närmare Päiviö Tommila (red.), *Suomen lehdistön historia 1: Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905* (Kuopio 1988).

8 Nationalbiblioteket (2015), Kansalliskirjaston sanoma- ja aikakauslehtikokoelman OCR-korpus (1771–1874) [textkorpus]. Språkbanken. Tillgänglig: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2015051201>

9 COMHIS-konsortiet är ett projekt, *Computational History and the Transformation of Public Discourse in Finland, 1640–1910*, som är en del av Finlands Akademis program för digitala humaniora. I konsortiet ingår Nationalbiblioteket, Helsingfors universitet och Åbo universitet. Mera information finns på adressen <https://www.utu.fi/fi/yksikot/hum/yksikot/kulttuurihistoria/tutkimus/Sivut/comhis.aspx>

10 Om den större korpusen och dess publicering, se närmare Tuula Pääkkönen, Jukka Kervinen, Asko Nivala, Kimmo Kettunen och Eetu Mäkelä, 'Exporting Finnish Digitized Historical Newspaper Contents for Offline Use', *D-Lib Magazine*, 22 (2016), DOI: 10.1045/july2016-paakkonen

åren 1771–1853, i den större korpusen 136 186 sidor, av vilka 122 804 sidor är på svenska, 10 831 på finska och 2 551 på tyska. Metadata gällande språk innehåller vissa osäkerheter, men dessa förändrar inte helhetsbilden: den absolut största delen (c. 90%) av tidningsmaterialet under mellan 1771 och 1853 är på svenska. Mängden material är inte jämnt fördelat under perioden, eftersom utgivningen ökade markant under 1800-talet: till exempel utgav man endast c. 6 000 sidor 1771–1800, medan man mellan åren 1840 och 1853 tryckte c. 58 800 olika tidningssidor. Totalvolymen ökade explosionsartat under 1800-talet, och i samma proportion ökade också de delade texterna.

Eftersom vår målsättning är att spåra hurdana texter som kopierades och återanvändes i pressen har det varit vår uppgift att utveckla en metod för att gå igenom detta material på nästan 140 000 sidor och identifiera likheter. Utmaningen blir bara större mot slutet av seklet då mängden material ytterligare ökar. Som metod har vi använt en algoritm som utvecklats för att känna igen återanvänd text. Med hjälp av den kan man identifiera kopierade avsnitt och ta dessa till närmare studier i form av historisk närläsning och kontextualisering. I USA har Ryan Cordell och David A. Smith i sitt projekt *Viral Texts* tidigare gjort en liknande kartläggning av amerikansk press under 1800-talet och för ändamålet utvecklat en mjukvara som heter Passim, vars algoritm känner igen likheter i text.¹¹ Som Kimmo Kettunen påpekat, har den finländska pressen förutom tvåspråkigheten ännu ett särdrag, nämligen den frekventa användningen av frakturstil, som ytterligare försvårar textigenkänningen avsevärt vid sidan av andra problem som orsakar brus.¹² Detta gör det svårare att hitta kopierad text, eftersom det uppstått mera fel under OCR-processen än till exempel i det amerikanska materialet.

För att lösa problemet har den språkteknologiska forskningsgruppen vid Åbo Universitet som är med i COMHIS-konsortiet utvecklat en ny lösning som baserar sig på NCBI BLAST. Inom bioinformatik har man utvecklat algoritmen BLAST (Basic Local Alignment Tool) för att jämföra information som innehåller brus, såsom aminosyror och DNA. Vi har funnit att BLAST lämpar sig väl för att göra gruvdrift i text som innehåller mycket fel och gör det möjligt att jämföra all text på alla sidor på ett sådant sätt, att textavsnitt som har en viss grad av likhet sammanställs till kluster.¹³

-
- 11 Se David A. Smith, Ryan Cordell, Elizabeth Maddock Dillon, Nick Stramp och John Wilkerson, 'Detecting and Modeling Local Text Reuse', *Proceedings of the 14th ACM/IEEE-CS Joint Conference on Digital Libraries*, (Piscataway, NJ 2014), s. 183–192; Ryan Cordell, 'Reprinting, Circulation, and the Network Author in Antebellum Newspapers', *American Literary History*, 27(3) 2015: 417–445; David A. Smith, Ryan Cordell och Abby Mullen, 'Computational Methods for Uncovering Reprinted Texts in Antebellum Newspapers', *American Literary History*, 27 (2015), s. E1–E15. Återanvändning av text i brittisk press under början av 1800-talet har undersökts i projektet Scissors and Paste, se Melodee H. Beals, 'Scissors and Paste: The Georgian Reprints, 1800–1837', *Journal of Open Humanities Data* 3 (2017), DOI: <http://doi.org/10.5334/johd.8> samt Melodee H. Beals, 'Stuck in the Middle: Developing Research Workflows for a Multi-scale Text Analysis', *Journal of Victorian Culture* (2017), s. 1–8, DOI: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13555502.2017.1301178>
- 12 Kimmo Kettunen, 'Keep, Change or Delete? Setting up a Low Resource OCR Post-correction Framework for a Digitized Old Finnish Newspaper Collection', in D. Calvanese, D. De Nart and C. Tasso (eds.), *Digital Libraries on the Move. IRCDL 2015. Communications in Computer and Information Science* vol. 612 (Cham 2016).
- 13 Om hu BLAST fungerar, se Alekski Vesanto, Asko Nivala, Tapio Salakoski, Hannu Salmi ja Filip Ginter, 'A System for Identifying and Exploring Text Repetition in Large Historical Document Corpora', *Proceedings of the 21st Nordic Conference of Computational Linguistics*. Gothenburg, Sweden, 23–24 May 2017 (Linköping 2017), s. 330–333, <http://www.ep.liu.se/ecp/131/049/ecp17131049.pdf>; Stephen F. Altschul, Warren Gish, Webb Miller, Eugene W. Myers & David J. Lipman, 'Basic Local Alignment Search Tool', *Journal of Molecular Biology*, 215 (1990), s. 403–410.

Enligt våra beräkningar ger BLAST betydligt mer noggranna resultat än *Viral Text*-projektets Passim, men den kräver också mera processorkapacitet.¹⁴

Vårt material utgörs av en databas vi producerat med hjälp av BLAST.¹⁵ Av materialet för perioden 1771–1853 producerade BLAST 27 650 klusters bestående av 122 391 enskilda träffar. Dessa klusters härstammar i praktiken från perioden efter 1820, eftersom återanvändning kräver att det finns flera olika samtidigt utkommande tidningar. Vid avgränsningen av materialet har vi följt Nationalbibliotekets kategorisering i tidningar versus tidskrifter och fokuserat uttryckligen på tidningspressens tillväxtperiod.¹⁶

Det är viktigt att komma ihåg, att de klusters BLAST tagit fram inte direkt motsvarar antalet återutgivna texter (alltså enskilda tidningsartiklar eller annonser). För det första är det inte säkert att BLAST kan identifiera alla fall och den kan inte identifiera återanvändning över språkgränsen. Dessutom har vi dragit en minimigräns vid 300 tecken, eftersom en lägre tröskel skulle sänka precisionen i sökningen. En för låg minimigräns skulle också dra in en hel del så kallad *boiler plate*-text, alltså text som upprepas mycket på tidningarnas sidor men som saknar egentligt informationsvärde i sammanhanget.¹⁷ Vidare bör man notera, att Nationalbibliotekets korpus är indelad enligt tidningssidor och inte enligt artiklar och det använda OCR-programmet har inte alltid läst in sidor och spalter i rätt ordning. Text som löper över flera spalter eller sidor kan ibland ha hamnat i olika klusters, trots att de hör till en och samma artikel.

På grund av dessa metodologiska problem anger BLAST-igenkänningen inte de exakta antalen av delade tidningsartiklar eller annonser, men de säger en hel del om storleksklassen av återanvändning av text under den undersökta perioden. Relevant är att metoden hittar upprepad text som sedan kan analyseras närmare. Det är skäl att tillägga, att en målsättning att uppge en exakt maximal siffra av klusters inte ens tjänar historieforskningens syften särskilt bra. Då mängden information växer, ökar också entropin, såsom informationsteorins grundare Claude Shannon och Norbert Wiener har definierat. Att mängden data ökar betyder alltså inte att mängden information ökar.¹⁸ Också inom informationssökningen teori (*information retrieval*) skiljer man mellan *recall* och *precision*. Den föregående termen avser hur många sökträffar man får, den senare avser däremot mängden *relevanta* sökträffar. Därför är det inte ändamålsenligt att utvärdera hur väl en sökfunktion (eller en algoritm som BLAST) fungerar utgående från det absoluta antalet träffar, utan det viktigaste är att man får relevanta resultat.¹⁹

BLAST skiljer inte mellan kopierade nyheter eller andra upprepningar, såsom annonser eller reklamer. Det är också precis därför den ger oss möjlighet att lyfta fram vissa drag ur helheten, som lätt kan förbigå en då man använder sig av närläsning eller vanliga sökningar. Om avsikten är att kartlägga tidningspressens funktion som nätverk för kommunikation, är också kopiering av reklamer, torgpriser eller tågtidtabeller från en tidning till en annan relevant, som vi kommer att se i

---

14 Om jämförelsen, se Alekski Vesanto, Askko Nivala, Heli Rantala, Tapio Salakoski, Hannu Salmi och Filip Ginter, 'Applying BLAST to Text Reuse Detection in Finnish Newspapers and Journals, 1771–1910', *Proceedings of the 21st Nordic Conference of Computational Linguistics. Gothenburg, Sweden, 23–24 May 2017* (Linköping 2017), s. 54–58, <http://www.ep.liu.se/ecp/133/010/ecp17133010.pdf>. Passim är skriven av David A. Smithin och publicerad i GitHub som öppen kod: <https://github.com/dasmiq/passim>

15 Beräkningarna gjordes med hjälp av superdatoren Taito på CSC IT-centret för vetenskap (<https://www.csc.fi>).

16 COMHIS-konsortiet har för avsikt att fortsätta med hela tidningsmaterial materialet för åren 1771–1910.

17 Vesanto, Nivala, Rantala, Salakoski, Salmi och Ginter, 'Applying BLAST to Text Reuse Detection in Finnish Newspapers and Journals, 1771–1910', s. 55–56.

18 Ronald R. Kline, *The Cybernetics Moment, or, Why we Call our Age the Information Age* (Baltimore 2015).

19 Se t. ex. Christopher D. Manning, Prabhakar Raghavan ja Hinrich Schütze, *Introduction to Information Retrieval* (Cambridge 2008).

denna artikel. Ifall man skulle filtrera bort annonser och kungörelser och fokusera endast på kopierade nyhetstexter, skulle perspektivet bli förvrängt, eftersom begreppet ”nyhet” i sig är en historisk konstruktion. BLAST fungerar som ett nytt heuristiskt verktyg och lyfter fram fenomen, som sannolikt skulle förbli obemärkta om man skulle läsa en tidning åt gången. Med hjälp av gruvdrift i text har man kunnat producera helt ny kunskap om tidningspressen, som utan dessa stora material varit omöjligt att analysera. Forskningen bygger ändå på en nära dialog med tidigare presshistorisk forskning.

Tidningspressens geografiska spridning och informationens gång

Utgivningen av tidningar fick sin början i Åbo, som var navet för det akademiska livet, tills universitetet efter branden flyttades till Helsingfors. Porthans tanke hade varit att skicka ut studenterna från Kungliga Akademien i Åbo till sina hembygder och berätta för läsarna om händelser i det övriga Finland. Som uppgift hade Aurorasällskapet förutom att odla den ”Svenska Witterheten” också att öka insikterna om det finska språket och landets historia. Särskilt Juha Manninen har tolkat namnet Aurora, gryning, som en syftning på sällskapets viktigaste uppdrag, som var att tända och sprida ljus i synnerhet över rikets östra del, Finland.²⁰ I företalet till det första numret av sällskapets tidning hänvisas det till att tidningen är ett första försök av sitt slag: ”Wi våge at göra et försök som i sitt slag är hos oss det första.”²¹ Syftningen låter förstå att målgruppen är mindre än hela rikets befolkning. Lite längre fram i företalet konstateras att ”wi i synnerhet skrifwe för våre Landsmän”, som i sammanhanget verkar avse invånarna i rikets östra delar.

Redan före branden hade pressen tagit i besittning en större del av landet i och med att utgivning började i Helsingfors (1820) och Viborg (1821). Efter branden ökade täckningen ytterligare till Uleåborg (1829), Borgå (1837) och Vasa (1839). Det är i ögonfallande att tidningar uppstod särskilt i kuststäder. De första inlandstidningarna var de Kuopiobaserade *Saima* och *Maamiehen ystävä* som började först åt 1844.²² Före Krimkriget var Kuopio också den enda staden i inlandet där det överhuvudtaget gavs ut någon tidning. Den svenskspråkiga *Saima* var framför allt J.V. Snellmans redskap för kritisk samhällsdiskussion.²³ Den finskspråkiga *Maamiehen Ystävä* var däremot ett initiativ av J.A. Karsten; han hade fått tillstånd att starta ett tryckeri 1842 och redan följande år anhöll han om tillstånd för att grunda en tidning.²⁴

Frågan om det i inlandet och kustområdet delade Finland känner vi från Matti Klinges *Kaksi Suomea* (1982). Redan de samtida fäste uppmärksamhet vid den geografiska spänningen. Men där Porthan tänkte sig att det inre av Finland med tiden skulle sammansmälta med kulturen vid kustområdena, sökte Runeberg och Lönnrot finskheten i inlandet.²⁵ Utgående från pressens spridning kan man göra tolkningen att kusten var ett lägligt område för nyhetsutbyte på grund av tillgången till vattenleder. På samma sätt uppstod nödvändig infrastruktur först i Åbo och senare i andra städer längs kusten, dit boklig kultur redan spritt sig. Kuopio var å sin sida en väsentlig

---

20 Juha Manninen, *Valistus ja kansallinen identiteetti. Aatehistoriallinen tutkimus 1700-luvun Pohjolasta* (Helsinki 2000), s. 154, 191–206.

21 *Tidningar Utgifne af et Sällskap i Åbo* 15.1 1771.

22 Om tidningarnas metadata, se Historiska tidningsarkivet <http://digi.kansalliskirjasto.fi/>

23 Päiviö Tommila, 'Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809–1859', Päiviö Tommila (red.), *Suomen lehdistön historia 1: Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. (Kuopio 1988) s. 135–140; Heli Rantala, *Sivistyksestä sivilisaatioon. Kulttuurikäsitys J. V. Snellmanin historiallisessa ajattelussa* (Turku 2013), s. 18.

24 Tommila, 'Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809–1859', s. 135.

25 Matti Klinge, *Kaksi Suomea* (Helsinki 1982), s. 79–85; Rantala, *Sivistyksestä sivilisaatioon. Kulttuurikäsitys J. V. Snellmanin historiallisessa ajattelussa*, s. 150–151.

motpol under 1840-talet, samtidigt som den nya kulturformen stödde integrationen av de ”två Finland”.

Redan i ett tidigt skede förmedlade pressen information om händelser på olika håll av landet och knöt på så sätt samman områden som låg långt ifrån varandra. Nyhetsändelser, såsom katastrofer som omtalades i skillingtryck, dök så småningom också upp i tidningarnas spalter.²⁶ *Åbo Tidningar* publicerade den 19 augusti 1793 nyheten om ett kraftigt åskväder i Uleåborg. Blixten hade slagit ner i ett krutförråd, vilket förorsakade stora skador. I följande nummer, den 26 augusti, återkom man till händelsen i en längre artikel. Med hjälp av BLAST-igenkänning kan man följa nyhetens vandring förutom statistiskt, även från en ort till en annan, även över tid, som en process som varar i decennier. Samma nyhet väckte intresse senare, eftersom den återpublicerades i Borgå 1838, Helsingfors 1868, Vasa 1883 och till slut igen på ursprungsorterna Uleåborg och Åbo år 1895.²⁷

Tidningarna fokuserade inte bara på att kopiera nyheter från andra städer. På tidningsorterna publicerade man till exempel annonser från företag i inlandet, som innehöll information både om deras tillväxt och erbjudanden om jobb. En arbetsplatsannons för en smed publicerades i Åbo och Helsingfors sju gånger under en period på tre veckor 1829.²⁸ En fröken som uppfostrat barn erbjöd sina tjänster i en annons sex gånger i Helsingfors.²⁹ Arbetsannonseringen kunde ibland sträcka sig ännu längre bort, för universitetet i Vilnius sökte ofta lärare i finländska tidningar. Man sökte till exempel lärare i ryska och professor i historia.³⁰ Förutom arbetare sökte man också olika typer av producenter och råvaror: i Åbo annonserade myndigheterna varje höst om upphandlingsauktioner, då man köpte in livsmedel och andra produkter för till exempel hospitalet på Sjalö eller för bataljonerna i Björneborg eller på Åland.³¹

De ovannämnda exemplen visar, att informationsgången knöt samman olika delar av landet till delar av samma kultur. Å andra sidan var tidningspressen inte en separat aktör i sin tids kontext, utan den föddes som en del av ett större kommunikationsnätverk. Den geografiska spridningen stöddes av bokkulturens stärkta ställning under första halvan av 1800-talet. Fram till 1830-talet fanns det boklådor bara i Åbo och Helsingfors, men efter det var den kulturella förändringen snabb. Den största konsumentgruppen var svenskspråkiga ståndspersoner och i praktiken fanns det vid medlet av 1800-talet bokhandlar över hela landet. Bokhandeln lockade företagare och man importerade böcker från såväl Stockholm som bokhandelns centralort Leipzig.³² Den här utvecklingen är relevant för återanvändningen av text, eftersom materialet inte nödvändigtvis var självproducerat: det kunde också vara kopierat från böcker. Om man studerar läskulturen i vidare bemärkelse, förbättrades förutsättningarna för en utbredning av pressen betydligt fram till mitten av 1800-talet: det fanns en större läsande publik också på finska och nätverket av tryckerier, bokhandlare och bibliotek hade börjat sprida sig.

---

26 Pirjo-Liisa Niinimäki, 'Hartolan vaimosta jäi vain tuohivirsu: Lissabonin maanjäristyksen ajanmerkkejä Suomessa', Hannu Salmi (red.), *Lopun alku. Katastrofien historiaa ja nykypäivää* (Turku 1996), s. 41–60. Gällande skillingtryck om Åbo brand, se Salmi, 'Catastrophe, Emotions and Guilt – The Great Fire of Turku 1827', s. 124–125.

27 *Åbo Tidningar* 19.8 1793, *Åbo Tidningar* 26.8 1793, *Borgå Tidning* 27.6 1838, *Helsingfors Dagblad* 20.8 1868, *Vasabladet* 14.11 1883, *Uleåborgsbladet* 14.9 1895, *Åbo Tidningar* 17.9 1895.

28 T. ex. *Åbo Tidningar* 28.3 1829, *Finlands Allmänna Tidning* 2.4 1829.

29 T. ex. *Helsingfors Tidningar* 16.12 1829.

30 *Åbo Tidningar* 10.6 1820; *Finlands Allmänna Tidning* 26.6 1820.

31 Det informerades årligen om upphandlingsauktionerna för Sjalö och BLAST hittar till exempel en kedja med 59 upprepningar, då det som i huvudsak varierar endast är datum och antalet kilo av livsmedel. Se t. ex. *Finlands Allmänna Tidning* 9.2 1823 och 10.6 1824, *Åbo Underrättelser* 19.6 1824, 4.6, 25.6 och 13.7 1825. Närmast identiska annonser fanns också för upphandling av materiel för armén, där det som skiljer texten åt endast är datum och kilomängder, t. ex. *Åbo Tidningar* 29.1 1823 och 17.3 1824, *Åbo Underrättelser* 23.2 1825.

32 Jyrki Hakapää, *Kirjan tie lukijalle. Kirjakauppojen vakiintuminen Suomessa 1740–1860*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (Helsinki 2008).

Då man studerar den geografiska dimensionen av återanvändningen av text är det möjligt att upptäcka drag, som inte varit synliga i tidigare forskning. Ju flera tidningar som utkom, desto mera avslöjar upprepningarna hur informationen spred sig geografiskt. Detta skulle vara ett särskilt viktigt perspektiv på expansionen av pressen under slutet av 1800-talet, men metoden berättar också om de geografiska förhållandena under åren 1771–1853. Det är emellertid värt att studera relationerna mellan olika orter först efter att det börjat utkomma tidningar utanför Åbo, det vill säga efter år 1820. Samtidigt som produktionen blev mer diversifierad, blev betydelsen av informationens gång viktigare. I diagram 1 visas de största återanvändarna av information under åren 1820–1853.

Diagram 1

Som diagram 1 visar var *Finlands Allmänna Tidning*, *Åbo Tidningar* och *Åbo Underrättelser* de största källorna till återanvänd av text under åren 1820–1853. Åbotidningarna behöll alltså sin centrala roll under hela perioden. Då det gäller bokutgivning var utvecklingen annorlunda: som Mikko Tolonens och Leo Lahtis forskning visat, minskade bokutgivningen drastiskt i Åbo efter branden.³³ Diagram 2 visar att tidningarna hämtade sig rätt snabbt efter branden, för utgivningen var på tidigare nivå redan år 1829. Detta påverkades av censurförordningen 1829, som befäste *Finlands Allmänna Tidnings* betydelse som återutgivare av nyheter. Om man tar med de sex största tidningarna, kompletteras listan med huvudstadstidningar som *Helsingfors Tidningar*, *Helsingfors Morgonblad* (*Morgonbladet*) och *Helsingfors Annonnsblad*. Den sistnämnda, som utkom endas under 1843, koncentrerade sig endast på annonser och kungörelser och återpublicerade hela 3 429 texter, vilket är flera än de 2 184 enskilda texter *Finlands Allmänna Tidning* återpublicerade samma år.³⁴ Diagram 2 visar att *Åbo Tidningar* och *Åbo Underrättelser* ökade sin andel av återpubliceringen år för år och befäste sin position som nyckelförmedlare i det gryende nätverket av tidningspress. Åbo brand år 1827 förändrade trenden och särskilt *Åbo Underrättelser* tappade positionerna. År 1828 ingick där inte längre en enda återpublicerad text.

Diagram 2

Som sagt repade sig tidningspressen rätt fort efter den katastrofala branden och *Åbo Tidningar* och *Åbo Underrättelser* behöll sin starka position under hela den undersökta perioden (diagram 1). Som helhet var den finländska pressen 1771–1853 tydligt ett medium för kustområdena. Trots det berättade man om händelser i inlandet och överhuvudtaget om områden där det inte utkom några tidningar. Produktionen av tidningar påverkade i längden hela kulturkretsen i och med att man lärde sig att förstå områden långt borta genom nyheter och annonsmaterial. Det återpublicerade texterna reflekterar relationerna mellan städer. År 1823 sökte man efter en försvunnen reseväxel,³⁵ och från år 1827 upprepade man en annons om fartyget Alkajas pakettransporttjänst mellan bokhandlarna.³⁶ Denna informationsgång byggde broar mellan olika delar av landet och mellan inland och kustområden. Med tidningsinformationen förmedlades också kultur. Den egentliga landsortspressen föddes först från 1860-talet. Före det kan man inte tala om någon lokalpress i egentlig mening, som Päiviö Tommila har påpekat.³⁷

---

33 Mikko Tolonen ja Leo Lahti, 'Aatehistoria ja digitaalisten aineistojen mahdollisuudet', *Ennen ja nyt* 2/2015, <http://www.ennenjanyt.net/2015/08/aatehistoria-ja-digitaalisten-aineistojen-mahdollisuudet/>

34 En annan tidning med samma namn, *Helsingfors Annonnsblad*, började utkomma i slutet av perioden under år 1853, men det först numret utkom den 16 december 1853, så dess andel som återpublicerare faller utanför denna analys.

35 *Åbo Tidningar* 3.9 1823, *Finlands Allmänna Tidning* 11.9 1823.

36 T. ex. *Åbo Underrättelser* 19.5 1827.

37 Päiviö Tommila, *Suomen lehdistön levikki ennen vuotta 1860* (Porvoo 1963), s. 77.

Den mångspråkiga pressen och språkgränserna

Under åren 1771–1853 utgavs det tidningar på svenska, finska och tyska. I en europeisk kontext erbjuder den finländska pressen ett unikt tillfälle att analysera offentligheter på olika språk och deras interna relationer. Före medlet av 1800-talet var största delen av tidningarna svenska och det fanns inte lika mycket informationsbyte mellan de olika språkområdena, som senare mot slutet av seklet. Det här betyder ändå inte att läsarskaran skulle ha varit klart tudelad, eftersom tvåspråkighet var vanligt. En annan relevant aspekt är att BLAST-igenkänningen söker likheter i text, men kan inte automatiskt hitta fall då text har blivit översatt.³⁸ Men redan med hjälp av de metoder vi nu använt kan man göra vissa iakttagelser om språkförhållandena och deras betydelse.

I Åbo utkom på finska tidningen *Suomenkieliset Tieto-Sanomat* redan år 1776. Endast 24 nummer utgavs av tidningen och dess texter har inte återanvänts i andra tidningar under perioden här behandlas. Följande gång blev utbyte av texter mellan tidningar på olika språk möjlig år 1820, då Reinhold von Becker började ge ut tidningen *Turun Wiikko-Sanomat*. Följande år utkom också den tyskspråkiga tidningen *Wiburgs Mancherley* i Viborg, men den blev kortlivad och utkom endast under 1821. Från och med 1823 utgavs där sedan en annan tyskspråkig tidning, *Wiburgs Wochenblatt*. Denna tidning var mer långlivad och fortsatte ända till år 1832.

Max Engman har i sitt verk *Språkfrågan. Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922* behandlat dynamiken mellan olika språk i 1800-talets Finland. Engman betonar särskilt den konkurrens om ställningen som officiellt språk som rådde mellan svenska, finska och ryska.³⁹ Trots att man tidvis försökte stärka det ryska språkets ställning, till exempel genom att kräva färdigheter i ryska av tjänstemän, syns språkets inflytande i tidningspressen först på 1900-talet. År 1900 utkom den första ryska tidningen *Finljandskaja Gazeta*, och efter 1917 och 1918 fanns det flera ryska publikationer. Ur pressens perspektiv ägde ”språkstriden” i första hand rum mellan svenska och finska, men under första hälften av 1800-talet rådde ännu ingen konkurrenssituation och finskan hotade inte svenskans ställning.

Trots att det inte förrän på 1820-talet fanns någon tidningsutgivning på finska med undantag av 1776, kunde de svenskkunniga läsarna också ta del av textavsnitt på finska även i svenska tidningar. År 1798 publicerade *Åbo Nya Tidningar* en lång presentation i flera delar av Christfried Gananders *Mythologica Fennica*, som är ett slags uppslagsverk i finsk mytologi. I presentationen publicerade tidningen flera utdrag ur finska runor tillsammans med svensk översättning. År 1821 publicerade *Åbo Morgonblad* under Arwidssons redaktion den 3 oktober i numret som kom att bli det sista, flera finska dikter och sånger. Bland dessa fanns ”Rengin Wirsi”. År 1829 publicerade den finska Åbotidningen *Turun Wiikko-Sanomat* samma dikt under rubriken ”Trenkin Laulu”. Det var en dikt av Arwidssons vän Abraham Poppius. Liknande diktlån gjordes också från finska tidningar till svenska dito. År 1822 publicerade *Turun Wiikko-Sanomat* en dikt som kallades ”Morsian-Tansi”. Tidningen gav som anvisning att den skulle sjungas till samma melodi som ”Ah, sä varpus-rukka”. Vem som skrivit dikten framkommer inte. Följande år publicerade *Åbo Tidningar* ett utdrag ur samma dikt och delgav även upphovsmannens namn, som var ”Achrenius”. Dikten hade publicerats också i Zacharias Topelius den äldres diktsamling *Suomen Kansan Vanhoja Runoja, ynnä myös Nykyisempiä Lauluja* år 1822. Dikten är skriven av Henrik Achrenius (1730–1798), och är även känd under titeln ”Tavallinen morsian tanssi”. Achrenius var länsman och sockenskrivare och hade studerat vid Kungliga Akademien kring 1750. Förutom egna dikter författade han veterligen den

---

38 En av målsättningarna för vårt projekt kommer också framöver att vara att hitta lösningar på detta problem, vilket skulle möjliggöra att maskinellt upptäcka återanvändning av text över språkgränser.

39 Max Engman, *Språkfrågan. Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922* (Helsingfors 2016), s. 91–99.

första finska översättningen av Marseljåsen som kom att bli en symbol för den franska revolutionen.⁴⁰

Att man publicerade finska diktsnuttar i svenska tidningar är ett tecken på den lärda kretsens intresse för att teckna ner finsk folkdiktning. Arwidsson förklarade betydelsen av dikterna i sitt företal på följande sätt: "Vill man [derföre] att en nationel poesie skall uppspira, så böra de fornåldriga diktera, i saga och sång, bemäktiga sig folket, förvandla sig till en folk-själ, (om vi få nyttja detta uttryck), hvilken då skapande framträder i ny drägt, men med forn-genuina anlag och krafter."⁴¹ Finnarna, vilka här omfattar även den svenskspråkiga befolkningen, borde bli medvetna om sin egen historia och folkets särskilda "natur", som folkdiktningen gav uttryck för. Man diskuterade det finska språkets ställning i svenskspråkiga publikationer kring 1820, i synnerhet i den av Arwidsson redigerande *Åbo Morgonblad*, men också i tidskrifterna *Aura* och *Mnemosyne*. I denna diskussion syns inget av de senare konflikterna. Tvärtom framförde de svenskspråkiga lärda att finskan var landets "naturliga" språk i motsats till svenskan.⁴² Man ansåg det viktigt för landets utveckling att stärka de finska språkets ställning.

I tidiga svensk- och finskspråkiga tidningar publicerade man något av det annonsartade material, som man tidigare publicerat i den svenskspråkiga pressen och lite senare i den finska. Ett av de tidiga fallen av återpublicering som gick över språkgränsen är en kungörelse från generalguvernörens kansli om matrosen Adam Mankulls död. *Finlands Allmänna Tidning* var först ute med uppgiften den 20 september 1828. Enligt den var han hemma från Lovisa och hade seglat med det ryska fartyget *Oneos Makedon* i oktober 1826 från Kronstadt till Egypten. Han hade dött i Alexandria den 27 november 1826. I detta skede meddelade tidningen att han inte efterlämnat någon egendom. Meddelandet upprepades i samma tidning den 23 och den 25 september 1828.⁴³ Senare informerades tidningen om att Mankull ändå hade efterlämnat 52 spanska daler och 3 egyptiska piaster.⁴⁴ Man hade ingen kännedom om eventuella arvingar, men man bad sådana anmäla sig om de fanns så att de kunde ta emot sitt arv. Följande gång publicerade *Finlands Allmänna Tidning* uppgiften om den avlidne matrosen den 16 juli 1829. I notisen omtalas nu av värdet Mankulls arv som varande 243 rubel och 70 kopek. Denna uppgift publicerades också av *Åbo Underrättelser*.⁴⁵ I finskspråkiga tidningar publicerades samma nyhet första gången i *Turun Wiikko-Sanomat* och senare i *Oulun Wiikko-Sanomat*.⁴⁶ Dyliga exempel på material som rör sig över språkgränsen visar att tidningarna utvecklades till en gemensam offentlig arena, där information rörde sig oberoende av tidningarnas skillnader i profil och språk.

Överlag var volymen av den finskspråkiga utgivningen under början av 1800-talet ännu så anspråkslös, att cirkulation av material inte var möjlig i någon större omfattning. Offentligheten på de två språken var åtskilda. Men ovan har vi visat, att det finns material som överskred denna gräns, vilket skapar en mera nyanserad bild av tidsperioden.

---

40 Pentti Virrankoski, 'Achrenius, Henrik', *Kansallisbiografia*, webbutgåvan.. Studia Biographica 4. (Helsinki 1997–). Läst 3.5.2017.

41 *Åbo Morgonblad* 3.10 1821.

42 Den här åsikten kommer tydligt fram i E. G. Ehrströms text 'Finska Språket, betraktadt såsom Nationalspråk', *Åbo Morgonblad* 24.3.1821, 7.4.1821, 12.5.1821. Texten fortsatte ännu i de följande numren av tidningarn. Närmare om Ehrströms åsikter, se Johanna Wassholm, *Svenskt, finskt och ryskt. Nationens, språkets och historiens dimensioner hos E. G. Ehrström 1808–1835* (Helsingfors 2014).

43 *Finlands Allmänna Tidning* 20.9, 23.9 och 25.9 1828.

44 *Finlands Allmänna Tidning* 15.11 1828.

45 *Åbo Underrättelser* 25.7 och 4.8 1829.

46 *Turun Wiikko-Sanomat* 25.7 1829; *Oulun Wiikko-Sanomia* 1.8 och 8.8 1829.

Annonser och annan typ av återanvändningen

Annonser och reklamer utgör en väsentlig typ av återanvända material. Överföringen av det från en tidning till en annan ägde inte rum på initiativ av redaktörerna, åtminstone inte i regel, utan på grund av att det var i annonsörens intresse att sprida information om sin verksamhet. Man publicerade upprepade gånger lokala myndigheters kungörelser, såsom meddelanden från råd, information om brandförsäkringar och fattigvård eller kejsrerliga kungörelser. Tidiga marknadsföringsmaterial var till exempel bokhandlarnas boklistor, auktionsannonser eller torghprislistor men också reklamer för kulturevenemang som baler och maskerader. Från 1820- och 1830-talet dyker också annonser för passagerarfartyg och ångbåtar upp, liksom reklamer av företag som Finlaysons, Fiskars och Hartwall. Annonsernas absoluta mängd i vårt material är enorm och innehållet visar vilken typ av kulturprodukt tidningen var. Företagens och privatpersoners annonser, såsom James Finalysons annonser kring grundandet av fabriken på 1820- och 1830-talet, berättar om verksamhetskulturen, offentligheten och karaktären av de finländska tidningarna.

Finlaysons fabrik grundades i Tammerfors år 1826 och det var ett växande företag som ständigt expanderade och sökte mera arbetskraft. I pressen publicerades bland annat arbetsplatsannonser. En av dem publicerades identisk åtminstone i sex gånger i Åbo och Helsingfors.⁴⁷ En annan återkommande annons från Finlaysons spinneri publicerades i mars 1830. En annons, undertecknad av James Finlayson och publicerad i Helsingforspressen fyra gånger, rapporterade att man hade goda erfarenheter av verksamheten och avsåg utvidga fabriken med en ny *Water-Twist*-maskin.⁴⁸ Om en expanderande verksamhet berättar också en annons, där man sökte samarbetsparter vid kusten. I mars 1834 meddelande Finlayson att man behövde hjälp med att frakta, lagra och leverera bomull på förmånliga villkor. Han berättade också i en annons som publicerades flera gånger att det tidigt följande sommar skulle ankomma en stor last med bomull från London och Liverpool till Helsingfors, Åbo, Björneborg eller Kristinestad.⁴⁹ Denna inkomstkälla för många människor och verksamhet som påverkade den explosionsartade tillväxten av Tammerfors lämnade sedvanliga spår genom dylika små annonser.⁵⁰

En stor bomullsleverans och investeringen i en ny maskin kan tolkas ha stort nyhetsvärde, eftersom de innebar arbete för många människor; tack vare de arbetsplatser fabriken skapade var befolkningstillväxten stark i Tammerfors från 1820-talet framåt under hela seklet. Att ångmaskinen anlände och fabriken stora betydelse för sysselsättningen kunde ha varit särskilt viktiga och märkliga nyhetsämnen i det agrara Finland. Men denna typ av händelser brukade man inte göra journalistisk rapportering om, inte heller förklarade man betydelsen av annonserna eller ens nya kejsrerliga kungörelser genom till exempel något slag av ingress. Fiskars stora annonser på 1830-talet, där man gjorde reklam för produkter och deras återförsäljare, gav inte heller upphov till någon redaktionell text. Annonserna var ansenliga, över tio rader höga, men i dem angavs endast produkterna och var man kunde beställa dem hos tobakshandlare i Åbo och Helsingfors.⁵¹ Fiskars bruk hade i och för sig varit verksam sedan mitten av 1600-talet, men att produktionen utvidgades på 1830-talet till mindre produkter av metall, såsom knivar och hushållsredskap, var en nyhet. År 1838 sökte Fiskars med sju- till nioradiga annonser kontorspersonal och fick på så sätt mycket mer spaltutrymme än med den lilla efterföljande annonsen på två rader av ett annat företag.⁵²

47 Annonserna undertecknades redan i april, den 19.4 1826 i Tammerfors. *Åbo Tidningar* publicerade den den 24.5, 7.6 och 5.7 alltså med under en månads mellanrum. I Helsingfors publicerade *Finlands Allmänna Tidning* annonsen ursprungligen för sin del redan två veckor tidigare (18.5) och även den publicerade den på nytt likadan (23.5.).

48 *Helsingfors Tidningar* 3.3 1830.

49 *Helsingfors Tidningar* 5.3 1834, *Finlands Allmänna Tidning* 6.3, 11.3 och 13.3 1834, *Helsingfors Tidningar* 15.3 1834, *Åbo Underrättelser* 19.4, 26.4 och 7.5 1834.

50 Om industrialiseringen av Tammerfors se närmare Pertti Haapala, *Tehtaan valossa. Teollistuminen ja työväestön muodostuminen Tampereella 1820–1920* (Tampere 1986).

51 T. ex. *Åbo Underrättelser* 2.3 1831, *Finlands Allmänna Tidning* 8.3 1831.

52 T. ex. *Åbo Underrättelser* 21.7 1838, *Finlands Allmänna Tidning* 23.7 1838.

Gemensamt för alla dessa annonser är att de, trots att de inte stilistiskt skilde sig från annat material i listan av blandade annonser, var insatta av stora företag och deras innehåll tangerade en kulturellt mycket betydande ekonomisk utveckling.

Tidsperiodens press har kommenterats av Päiviö Tommila med att ”redaktörerna hade inte något öga för nyheter”.⁵³ Under första hälften av 1800-talet koncentrerade sig den finländska tidningspressen mycket riktigt på att upplysa och publicera annonser och reklamer, såsom exempen på företagsannonser ovan visade. Utan tvekan tangerade tidningsmaterialet, även annonserna, ämnen som en modern redaktör gjort rafflande nyheter av. Men tanken om att man saknade öga för nyheter är anakronistisk, eftersom vi inte kan betrakta 1820- och 1830-talens press genom ett senare nyhetsbegrepp. Tvärtom är det uppenbart, att även annonserna hade en viktig nyhetsförmedlande funktion, som fått lite uppmärksamhet i tidigare presshistorisk forskning. Reklamer och annonser var ett medium för den omgivande kulturen och samhället representerade sig för läsarna: de fyllde en informativ funktion. Liksom exempen med Finlayson ovan visade, fokuserade det tidiga 1800-talets finländska tidningspress på att publicera annonser och reklamer som hade att göra med handel och reglementen. Tidigare forskning har ofta förbisett i vilken utsträckning det återkommande annonsmaterialet faktiskt synliggjorde förutom företagets verksamheter och produkter, även den miljö där allt detta ägde rum.

De fall som här presenterats visar, hur glidande gränsen mellan annons och nyhet var. Samtidigt visar de, hurdana funktioner man ansåg att tidningarna fyllde och vad man eftersträvade med återanvändning och upprepning av material. Man har tolkat pressen ur ett politiskt offentlighetsperspektiv, men det står klart, att den under början av 1800-talet även betjänade institutionell utveckling och ekonomisk verksamhet. Eftersom BLAST effektivt hittar identiska eller mycket liknande annonser och reklamer, ger metoden en helhetsbild om hur just detta material syntes i pressen. Vid sidan av annonser och reklamer publicerade tidningarna myndigheternas och kyrkans kungörelser, nyhetsmaterial och litterära texter, som kunde bestå av till exempel dikter, anekdoter eller följetonger. Gränsen mellan olika typer av innehåll var inte alltid klar. Tidningarnas karaktär och det samhälle som omgav dem förändrades under den undersökta perioden, vilket påverkar vad och hur man som publicerade i dem.

Vi kom till slut till följande kategorisering av tidningsinnehåll. För det första måste man konstatera, att en stor del av återanvändningen är upprepningar, som uppstått då man återpublicerat återkommande material såsom annonser och reklamer i samma eller olika tidningar. Denna typ av upprepning är inte alltid återanvändning eller kopiering, för den kan också innehålla variationer. En annons kan ha haft ett standardiserat format, som man sedan gjort så små förändringar i, att BLAST identifierar likheten, trots att skillnaderna i innehållet är avsiktliga eller redaktionella, och inte alls beror på fel i den automatiska textigenkänningen.

Om annonserna utgör den dominerande delen av återanvändning under perioden 1771–1853, är en annan typ av återanvändning en sådan, som sker mellan tidningar och över ibland en mycket lång tid. Att hitta denna typ av återanvändning skulle vara mycket utmanande och till och med slumpmässigt utan digitala hjälpmedel. BLAST identifierar däremot lätt upprepningar, oberoende om tiden mellan dem är dagar, månader, decennier eller ett sekel. Enligt våra preliminära iakttagelser är den longitudella upprepningen av text ett starkt drag i finländsk 1800-tals press. De tidigaste upprepade texterna är från 1780-talet och återanvändningen av dem kan sträcka sig ända till sekelskiftet 1900. Ett exempel är minnesrunan över Henrik Gabriel Porthan, en dikt som publicerades i *Åbo Tidning* på finska den 31 mars 1804, två veckor efter att han avlidit. Denna dikt av Jaakko Juteini blev en text, som rörde sig i tiden under de kommande decennierna. Den lyftes

---

53 Päiviö Tommila, 'Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809–1859', Päiviö Tommila (red.) *Suomen lehdistön historia* 1, s.81.

fram igen, då det gått 50 sedan Porthans död och publicerades bland annat i *Suometar* den 9 september 1864. Dikten återupptäcktes igen hundra år senare, då den presenterades för läsarna i *Wiipuri* den 18 mars 1904.⁵⁴ Det är intressant, att man i *Wiipuri* hänvisar tillbaka till den sekelgamla utgivningen i *Åbo Tidning*. Samtidigt angavs Juteinis ursprungliga signatur ”Hämäläinen”, utan att man angav författarens identitet för läsarna. Där emellan hade man ofta hänvisat till Juteinis dikt och publicerat delar av den i många olika tidningar, särskilt då man gjorde Porthan till förgrundsfigur för fennomanerna på 1860-talet.⁵⁵ Minnesdikten över Porthan är ett exempel på en långvarig återanvändning av text. Eftersom denna undersökning har avgränsats till slutåret 1853, kommer vi inte att analysera fallet desto närmare i det här sammanhanget.

En tredje form av återanvändning är texter som kopierats från en tidning till en annan inom ett mycket kort tidsspann. Detta kunde kallas viralt i den meningen, att spridningen liknar en infektion, när många tidningar publicerade samma texter samtidigt. Dessa nätverk av snabba nyheter var som störst mot slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet, då samma nyhet kunde publiceras tiotals gånger. Denna typ av viral spridning, som är bekant från senare tiders mediekultur⁵⁶, kunde inte vara särskilt utbrett i början av 1800-talet, eftersom, själva volymen på pressen var så liten. Men det fanns vissa virala drag redan under åren 1771–1853 om man ser till det sätt som den finländska pressen integrerades med internationella nyhetsströmmar. Kopiering och upprepning av texter begränsades varken då eller senare enligt geografiska, språkliga eller kulturella gränser.

Internationella nyhetsströmmar

Under den undersökta perioden var Finlands enda verkliga tidning för utrikesnyheter den officiella tidningen *Finlands Allmänna Tidning*, som utgavs från och med år 1820.⁵⁷ Före övergången till det ryska kejsardömet hade den under olika namn utkomna ”Åbotidningen” enligt kutym lämnat statliga angelägenheter och utrikesärenden åt *Stockholms Post-Tidningar*.⁵⁸ Avsaknaden av internationellt material innebär inte att till exempel Aurora-sällskapets tidningsföretag skulle ha varit lokalt eller att dess redaktörer inte skulle ha följt utländsk press. Tidningen behandlade ibland utrikesärenden och ibland hänvisade man direkt till andra tidningar. Dessa hänvisningar handlade ändå i huvudsak om litterära frågor, inte nyheter. Till exempel kommenterade man 1794 den tyska debatten om huruvida upplysningstanken kunde anses vara orsaken till de politiska omvälvningarna i Europa och i synnerhet den franska revolutionen.⁵⁹

---

54 *Åbo Tidning* 31.3 1804, *Suometar* 9.9 1864, *Wiipuri* 18.3 1904. Om Porthans verkningshistoria i ljuset av tidningsmaterial se Hannu Salmi, ’Big Data ja Porthan’, *Auraica* 7, 2016, s. 91–95, <https://journal.fi/aur/article/view/60329>.

55 Se t. ex. *Suometar* 15.4 1854, *Helsingfors Tidningar* 11.7 1855, *Tähti* 16.9 1864, *Suomen Julkisia Sanomia* 22.9 1864, *Päivätär* 24.9 1864, *Mikkelin Wiikko-Sanomia* 29.9 1864, *Sanomia Turusta* 30.9 1864, *Suomen Julkisia Sanomia* 10.10 1864, *Uusi Suometar* 18.11 1874, *Tampereen Sanomat* 28.9 1882, *Päijänne* 22.11 1882, *Uusi Aura* 16.3 1904, *Wiipuri* 19.3 1904. Om Porthan som storman. Hannu Salmi, ’Porthanin arkku ja historian perintö’, *Auraica* 6, 2015, s. 21–32, <https://journal.fi/aur/article/view/53500>.

56 Om viralitet se Douglas Rushkoff, *Media Virus! Hidden Agendas in Popular Culture* (New York 1994), s. 3–16; Karine Nahon & Jeff Hemsley, *Going Viral* (Cambridge 2013), s. 1–2; Tony D. Samson, *Virality: Contagion Theory in the Age of Networks* (Minneapolis 2012), s. 1–16.

57 Tommila, *Suomen lehdistön levikki ennen vuotta 1860*, s. 79.

58 Päiviö Tommila, ’Suomen sanomalehdistön alkuvaiheet’, Päiviö Tommila (red.), *Suomen lehdistön historia 1: Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905* (Kuopio 1988), s. 49.

59 *Åbo Tidningar* 5.5 1794, 12.5 1794. Det handlade om en recension om en bok utgiven i Tyskland. Minna Ahokas har behandlat artiklar i Åbotidningarna som både behandlade utländska författare och publicerade översättningar ur utländska tidningar eller böcker. Se Minna Ahokas, *Valistus suomalaisessa kirjakulttuurissa 1700-luvulla* (Helsinki 2011), s. 248–255.

Som en del av Sverige hade Åbotidningarna lytt under den svenska censurlagstiftningen. I och med 1809 förändrades detta. Från år 1810 bytte *Åbo Tidning* namn till *Åbo Allmänna Tidning*. Namnbytet kom sig av att tidningen ny blivit den officiella tidningen, vilket innebar att den var regeringens språkrör.⁶⁰ Efter 1809 stod det oklart vem som ansvarade för tidningscensuren och hurdan dess linje skulle vara. Någon egentlig censurstadga fanns inte. Den offentliga tidningens linje förblev politiskt försiktig, men på 1820-talet då tidningarna blev flera blev frågan om censur aktuell på ett nytt sätt. Man har ansett att Arwidssons tidning *Åbo Morgonblad* till och med avsiktligt prövade censurens gränser.⁶¹ Dessa kom emot i början av oktober 1821, då Arwidssons tidning lades ned genom ett beslut av självaste kejsaren.

Tommila har konstaterat att de tidiga finländska tidningars nyhetsinnehåll var magert. För informationsförmedlingen var tidningarnas betydelse begränsad, eftersom nyheterna landade i tidningarna med fördröjning och privat brevväxling förmedlade nyheter snabbare. Allt som allt menar Tommila att tidningarnas kontakt till den internationella nyhetsströmmen var ganska modest under första hälften av 1800-talet. Läget förändrades delvis mot slutet av 1840-talet under Europas galna år, då flera finländska tidningar började publicera utrikesnyheter. År 1850 förbjöds däremot publicering av nyheter i de finskspråkiga tidningarna. Tommila betonar betydelsen av Krimkriget särskilt som en drivkraft för den snabba tillväxten av finskspråkig tidningspressen och dess växande intresse för utrikeshändelser.⁶² Återanvändningen av text stöder delvis Tommilas tolkning, men erbjuder också ett annat perspektiv, där Finland framstår som en del av det internationella nyhetsflödet. Man måste minnas, att en del av den läsande allmänheten också följde med utländsk, i synnerhet svensk press, och fick sina nyheter färskare, såvida postgången löpte utan störningar. Man prenumererade på tidningar till läsesällskap och till akademien redan på 1700-talet och under 1800-talet ökade prenumerationerna till olika kretsar ytterligare.⁶³ De finländska läsarna befann sig ingalunda i någon nyhetsskugga.

Den anspråkslösa mängden utrikesnyheter måste ställas i relation till den totala tidningsutgivningen. I synnerhet *Finlands Allmänna Tidning* och *Turun Wiikko-Sanomat* följde under 1820- och 1830-talen händelserna i Europa och den övriga världen och rapporterade bland annat om revolutionär verksamhet i Spanien, Italien, Grekland och Brasilien. Information om händelser i utlandet förmedlades också på sitt håll *Wiburgs Wochenblatt*. De här tidningarnas nyhetsmaterial publicerades till och med på tre språk. Då det under 1820-talet samtidigt som mest utgavs mellan tre och fem tidningar och hela tre av dem publicerade utrikesnyheter, var andelen inte alldeles obetydlig. Man var ofta moderat då det gällde politiska nyheter, men det att man överhuvudtaget skrev om saker, gjorde att de blev en del av den finländska vardagen. *Finlands Allmänna Tidning* tog till exempel upp diskussion om parlamentarism, i och för sig inte gällande Finland utan genom franska och brittiska exempel. I april 1817 publicerades artikeln ”Om Engelska Constitutionen”, i vilken det brittiska statsskickets grundläggande dokument och parlamentets historia presenterades.⁶⁴ I februari 1821 publicerade tidningen en text om debatten om politisk frihet som förts i den franska

---

60 Tommila, 'Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809–1859', s. 81.

61 Zilliacus & Knif, *Opinionens tryck. En studie över pressens bildningsskede i Finland*, s. 29–31. Man övervakade nog på olika sätt den litterära verksamheten redan för censurförordningen 1829. Se Yrjö Nurmio, *Suomen sensuuriolot Venäjän vallan alkuaikoina vv. 1809–1829* (Porvoo 1934).

62 Tommila, *Suomen lehdistön levikki ennen vuotta 1860*, s. 76–81. Utrikesnyheternas synlighet i den finländska pressen har också behandlats i Juhani Paasivirta, *Suomi ja Eurooppa. Autonomiakausi ja kansainväliset kriisit 1808–1914* (Helsinki 1978), 89–101.

63 Tommilla, 'Suomen sanomalehdistön alkuvaiheet', s. 47; Ilkka Mäkinen, "Nödvändighet af LainaKirjasto": *Modernin lukuhulun tulo Suomeen ja lukemisen instituutiot* (Helsinki 1997), s. 130–140.

64 *Finlands Allmänna Tidning* 26.4 1817.

pressen. *Finlands Allmänna Tidning* konstaterade att den politiska friheten var det samma som representationsrätten. I artikeln hänvisades direkt till den franska källorna *Journal des Débats politiques et littéraires* och *Le constitutionnel* och man citerade också den senare direkt.⁶⁵ Exempelen visar hur den internationellt aktuella frågan om parlamentarism också förekom i finländsk press, trots att den finska politiska situationen inte berördes direkt. Att jämföra landets egna förhållanden med resten av Europa förblev läsarens uppgift.

Den av Reinhold von Becker grundande tidningen *Turun Wiikko-Sanomat* var den första finskspråkiga tidningen som publicerade nyhetsmaterial för en finskspråkig läsande publik. Tidningens upplaga var i synnerhet under de första åren häpnadsväckande stor, cirka 2 000 exemplar,⁶⁶ så informationen i den fick stor spridning för tidens förhållanden. *Turun Wiikko-Sanomat* publicerade utrikesnyheter, trots att tidningen inte fått något särskilt tillstånd för detta. Den grekiska frihetskampen som bröt ut i början av 1820-talet, stödde tidningen så pass tydligt att den fick ett förbud mot att publicera utrikesnyheter.⁶⁷ Också *Finlands Allmänna Tidning* publicerade nyheter som var vänligt sinnade mot de grekiska rebellerna.⁶⁸ År 1831 syntes den polska revolten på den finländska tidningarnas sidor, men då närmast ur ett ryskt perspektiv, eftersom *Finlands Allmänna Tidning* publicerade nyhetsnotiser som härstammade från S:t Petersburg. Åtminstone *Helsingfors Tidningar* upprepade dessa nyheter.⁶⁹ Också i de finskspråkiga *Turun Wiikko-Sanomat* och *Oulun Wiikko-Sanomia* ingick nyheter om händelserna i Polen.⁷⁰ Uleåborgstidningen uppgav att man direkt lånat berättelsen ur avisen från Helsingfors, alltså *Finlands Allmänna Tidning*.

I början av 1830-talet drabbades Europa av en koleraepidemi, som också märktes på de finländska tidningarnas sidor. Redan under 1820-talets gång hade *Finlands Allmänna Tidning* skrivit om dödsfall på grund av kolera i Persien och Indien.⁷¹ I slutet av september 1830 publicerade tidningen en nyhet från S:t Petersburg där inrikesministern meddelade att koleran spritt sig i vissa områden i kejsardömet.⁷² Även den tyskspråkiga *Wiburgs Wochenblatt* rapporterade om saken.⁷³ I juni 1831 publicerade *Finlands Allmänna Tidning* en serie i flera delar som hade rubriken ”Underrättelser om farsoten Cholera”, där man berättade om sjukdomens symtom och vård.⁷⁴ Tidningen förmedlade från S:t Petersburg också annat nyhetsmaterial om kolera. Ibland återpublicerade andra tidningar dessa notiser.⁷⁵ Alla nyheter om epidemin kom ändå inte från S:t Petersburg eller via landets officiella tidning. *Åbo Underrättelser* innehöll den 9 juli 1831 en artikel som rubricerats ”Cholera besegrad”. Texten var lånad från den svenska tidningen *Minervas* nummer 50 och 51. Åbotidningen nämnde explicit att man i allmänhet inte lånade material från tidningar i Sverige, eftersom allmänheten ändå läste dem, men att man denna gång gjorde ett undantag. Orsaken var att man ville ge till kännedom informationen om en medicin som lämpade sig i vården av kolera, som man önskade att apotek i Finland skulle skaffa. Artikeln som lånats från *Minerva* börjar i sin tur med en hänvisning till den officiella tidningen i Warsawa, som den svenska tidningen lånat nyheten av. Texten är daterad i Warsawa den 11 juni 1831 och den är signerad ”Dr. Leo”. Fyra dagar senare publicerade *Åbo Tidningar* samma artikel med rubriken ”Än ett nytt Medel mot Choleran” och

---

65 *Finlands Allmänna Tidning* 6.2 1821.

66 Tommila, 'Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809–1859', s. 87.

67 Tommila, 'Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809–1859', s. 87–90.

68 T. ex. *Finlands Allmänna Tidning* 18.9 1821, 28.5 1822 och 29.8 1822.

69 T. ex. *Finlands Allmänna Tidning* 10.1 ja 11.1 1831 och *Helsingfors Tidningar* 19.1 1831.

70 *Turun Wiikko-Sanomat* 5.3 1831 och 12.3 1831, *Oulun Wiikko-Sanomia* 12.2 1831.

71 *Finlands Allmänna Tidning* 23.4 1822, 22.6 1822, 9.9. 1824 och 6.10 1825.

72 *Finlands Allmänna Tidning* 30.9 1830. Om det tidiga nyheterna om kolera se även Sofia Paasikivi, ”Waikioita Waiwoja Watasta”. Kolera ja siitä käyty keskustelu 1800-luvun Turussa. Avhandling Pro gradu. Kulttuurihistoria, Turun yliopisto (Turku 2016), s. 59–66.

73 *Wiburgs Wochenblatt* 16.10 1830.

74 *Finlands Allmänna Tidning* 11.6, 13.6, 14.6, 17.6 och 18.6 1831.

75 T. ex. *Finlands Allmänna Tidning* 26.7 1831, upprepning i *Helsingfors Tidningar* 30.7 1831; *Finlands Allmänna Tidning* 30.7 1831, upprepning i *Åbo Tidningar* 3.8 1831.

hänvisade likaledes till *Minerva*.⁷⁶ Samma dag hade också *Finlands Allmänna Tidning* återpublicerat nyheten, men hänvisade för sin del till *Preussische Staats-Zeitung* och gav texten rubriken ”Om Cholera och dess botande”. Också *Helsingfors Tidningar* publicerade samma nyhet i två nummer och hänvisade liksom Åbotidningarna till källan i Warsawa.⁷⁷ Exemplet illustrerar en internationell kedja av återanvändning: tidningarna lånade material av varandra och cirkulationen av nyhetsmaterial mellan tidningarna bildar ett sorts internationellt nätverk, trots att det inte fanns några nyhetsbyråer som skulle ha kablat ut nyheter över hela världen. Som nyhetsbyråer fungerade istället andra tidningar och det nätverk de utgjorde.

Enligt BLAST-igenkänningen ledde inte det galna året 1848 till någon vitt utspridd återanvändning av nyheter inom finländsk press, även om den revolutionära verksamheten nog syntes i tidningarnas spalter. Fastän nyheterna inte spreds från en tidning till en annan i Finland, nådde informationen om oroligheterna läsarna genom kedjor av internationella nyheter då utrikesnyheter refererades för finländsk publik. *Finlands Allmänna Tidning* rapporterade den 11 mars 1848 om ”de sista directa underrättelserne” från Paris och London på följande sätt: ”Utaf de sednast omnämnda tilldragelserne i Paris har utvecklade sig en revolution, som föranledt till stor blodsutgjutelse...”. Tidningen nämner särskilt att uppgifterna härstammade från tidningar som utkommit den 25 februari. I nyheterna ingick obekräftade uppgifter, såsom ett rykte om att minister Guizot skulle antingen ha mördats eller flytt till England. Några dagar senare upprepade *Åbo Underrättelser* samma nyhet.⁷⁸ I början april berättade för sin del den officiella tidningen om det kejserliga manifestet från den 14 mars, enligt vilket Kejsaren förhöll sig med allvar till revolutionsyran som drabbat de europeiska länderna. *Finlands Allmänna Tidning* betonade igen att man refererade händelserna enligt de färskaste utländska tidningarna från London, Paris och Berlin daterade 18, 19 och 23 mars. Genom att ange utgivningsdatumerna för de utländska tidningarna har man uppenbarligen velat understryka att det handlade om rätt färsk uppgifter. Lite senare upprepades samma information om det kejserliga manifestet av både *Åbo Tidning* och *Ilmarinen*.⁷⁹

Till oroligheterna år 1848 hör också den ungerska frihetskämpen Lajos Kossuths internationella rykte. Efter folkresningen i Ungern i mars 1848 skrev man om Kossuth också i Finland. Om nyhetsrutterna skvallrar den identiska nyhet om hur det ungerska parlamentet beslutat att avsätta den österrikiska kejsaren som kung, en nyhet som publicerades av både *Åbo Underrättelser* och *Åbo Tidningar* den 15 maj 1849. Båda tidningarna hade källor i Sverige, men *Åbo Tidningar* uppgav sig citera *Post- och Inrikes Tidningar*. Samtidigt nämnde man, att källan är en sammanfattning av flera olika utländska nyheter, som daterats den 1 maj i London, den 2 maj i Paris, den 3 maj i Wien och Frankfurt am Main och Hamburg samt den 7 maj i Köpenhamn. Det politiska läget gjorde att man ville sprida nyheter så snabbt som möjligt och spridningen fick en viral karaktär då den spreds som i ett nätverk.

Den tidigare diskuterade vaga gränsen mellan nyhet och kungörelse blir synlig också då det gäller förmedlingen av utrikesnyheter. Information om händelser spred sig förutom genom redaktionen förmedlan också i form av olika typer av kungörelser. Som exempel kan man nämna den kejserliga senatens kungörelse från den 19 december 1829, som *Finlands Allmänna Tidning* publicerade på julaftonen 1829. Meddelandet handlade om en stöld, juveler och andra skatter som stulits av fursten av Oranien från hans slott. Fursten utlovade en belöning på 25 000 nederländska floriner till den som återbördade egendomen eller kunde ge polisen ett avgörande tips för att lösa gåtan. Efter julen publicerade också *Tidningar ifrån Helsingfors* och *Helsingfors Tidningar* samma nyhet, den 28 december respektive den 30 december 1829. Efter årsskiftet publicerade fyra tidningar, *Wiburgs*

---

76 *Åbo Tidningar* 13.7 1831. Om fallet Leo se även Richard S. Ross III, *Contagion in Prussia, 1831: The Cholera Epidemic and the Threat of the Polish Uprising* (Jefferson, NC, 2015), s. 49–51.

77 *Helsingfors Tidningar* 13.7 1831 och 16.7 1831.

78 *Åbo Morgonblad* 15.3.1848.

79 *Åbo Tidning* 7.4 1848, *Ilmarinen* 8.41 848.

Wochenblatt, *Åbo Tidningar*, *Åbo Underrättelser* och *Turun Wiikko-Sanomat*, nyheten den 9 januari 1830. Nyheten gick över språkgränsen, eftersom den publicerades på finska i *Turun Wiikko-Sanomat* och sedan även i *Oulun Wiikko-Sanomia* två gånger den 16 och den 23 januari.⁸⁰ Den olycka som mött fursten av Oranien blev således i form av en kungörelse en nyhet i samtliga dåvarande finländska tidningar.

Förutom aktuella nyhetsmaterial återanvände tidningarna också annat material om till exempel kända personer från internationella källor, såsom följetonger. År 1822 publicerade *Turun Wiikko-Sanomat* en berättelse i flera avsnitt om Kolumbus upptäcktsresor under rubriken ”Kuinka Amerikka löytiin”.⁸¹ Någon källa för berättelsen angavs inte. Senare, i början av 1840-talet, använde *Oulun Wiikko-Sanomia* samma material då den publicerades med titeln: ”Lyhyt kertomus kuinka Amerika löytiin”.⁸² Här hann det gå nästan 20 år mellan publiceringsgångerna. Tidningarna kunde alltså återanvända varandras material också över långa perioder. Dylika exempel finns det rikligt av i den finländska pressen. Zacharias Topelius anses vara en pionjär gällande noveller i följetong, då han införde en underhållande journalistisk stil i *Helsingfors Tidningar* och i finländsk press.⁸³ Men det förekom följetonger redan tidigare. Till exempel publicerade *Åbo Underrättelser* år 1829 följetongen om Jean-Gabriel (i tidningen Johan Gabriel) Eynard, som var en fransködd men senare i Schweiz verksam bankir.⁸⁴ Två månader senare publicerade *Helsingfors Tidningar* samma berättelse.⁸⁵ Texten var en kort biografi, men den hade också en politisk dimension, eftersom Eynard var känd för sina Greklandssympatier, vilket också kommer fram i texten. Den litterära följetongen knöt alltså an till europeiska politiska frågeställningar och grekernas frihetssträvanden från det osmanska väldet.

Utgående från det som framkommit ovan kan man konstatera att de tidningar som utkom i Finland var delaktiga i den internationella nyhetsströmningarna genom att förmedla material man plockade ur utländska tidningar. Man lånade material både från tidningar i S:t Petersburg och från Sverige och västra och centrala Europa. Det är å andra sidan uppenbart. Man upprepade inte nyhetsmaterial i finländska tidningar under början av 1800-talet i stor utsträckning och kedjorna av kopiering är inte långa, men dessa upprepningar visar att tidningarna var en del av den internationella pressoffentligheten, som bara blev starkare under seklets gång.

Avslutning

Vi har i denna artikel studerat de sätt på vilket den finländska tidningspressen återanvände texter under perioden 1771–1853. Undersökningen av kopiering och återanvändning baserar sig på digitala metoder, i detta fall särskilt en algoritmisk metod som har tagit intryck av bioinformatiken. Genom att analysera återanvändningen kan man, som vi gjort, studera bland annat relationerna mellan olika regioner och språk i pressen samt olika typer av återanvändning.

Allt som allt innehåller tidningarna från åren 1771–1853 mycket återanvändning som består av olika slag av bestående eller återkommande annonser om försäljning eller uthyrning och myndighetsmeddelanden. Samtidigt kopplades tidningarna till ett internationellt nätverk av informationsflöden och allt mer material kom att kopieras från utrike-tidningar allt efter att behovet

---

80 *Finlands Allmänna* 24.12 1829, *Tidningar ifrån Helsingfors* 28.12 1829, *Helsingfors Tidningar* 30.12 1829, *Wiburgs Wochenblatt* 9.1 1830, *Åbo Tidningar* 9.1 1830, *Åbo Underrättelser* 9.1 1830, *Turun Wiikko-Sanomat* 9.1 1830, *Oulun Wiikko-Sanomia* 16.1 1830 och 23.1 1830.

81 *Turun Wiikko-Sanomat* 18.5, 25.5, 1.6, 8.6 och 15.6 1822.

82 *Oulun Wiikko-Sanomia* 25.9, 2.10 och 9.10 1841.

83 Tommila, 'Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809–1859', s. 145–149.

84 *Åbo Underrättelser* 13.6 1829 och 16.6 1829.

85 *Helsingfors Tidningar* 22.8 1829 och 26.8 1829.

av information ökade och det snabbt föränderliga läget krävde det. I tidigare forskning har man betonat Krimkrigets betydelse för den internationella informationsgången, men trots sin begränsade volym, deltog den finländska pressen redan före det i rapporteringen av internationella fenomen såsom koleraepidemin eller revolutionsvågen 1848.

Vi har studerat de olika formerna av upprepning parallellt, eftersom de visar hur kommunikationen förändrades under början av 1800-talet. Tidningarna saknade i utgångsläget position som arena för politisk offentlighet: snarast sökte pressen sin plats i ett område där man byggde upp institutioner och där den politiska och samhällsliga förändringen var snabb. Tidningspressens expansion inleddes i början av 1800-talet, men var särskilt stark mot slutet av seklet. Trots det verkade pressen i början av 1800-talet som ett sorts verktyg för standardisering: ny information om landskapen och nya fenomen förmedlades med hjälp av flera olika genrer av text, och den växande pressen spred gemensam information eller formuleringar till allt flera läsare. Pressen tjänade förenhetligandet av Finland och skapade genom detta grunden för den senare moderniseringen. Tidningarnas information om ångbåtstrafik, väderiakttagelser och torgpriser skapade en gemensam kunskapsinfrastruktur, som knöt samman orter och områden. Annonsmaterialet berättade särskilt om hur företagsverksamheterna utvecklades och samtidigt lärde den läsarna att iakttä omvärlden genom den information tidningarna erbjöd. Förutom att aktivera läsarna att köpa och vara delaktiga, hjälpte annonserna människor att förstå den samtida men historiska förändring som ägde rum under första hälften av 1800-talet.

De återanvända materialen ger oss även orsak att reflektera över betydelsen av aktörskap. Vems röst var det som hördes i pressen under dess första tider? Som helhet var tidningspressen under 1800-talet förutom ett forum för olika typer av text en arena för många olika slag av intressen. Andelen material som processats i av redaktörer var betydligt mindre under 1771–1853 än under senare skeden. Den stora andelen annonser och kungörelser understryker mångfalden av röster och det delade aktörskapet: genom pressen talade företag och samfund, församlingar och städer, myndigheterna och medborgarna.

Det är skäl att fundera över aktörskapet också i återanvändningen. Metodiskt skiljs det återanvända materialet från sina upphovsmän genom igenkänningen: BLAST behandlar all text bara som textsträngar och identifierar likheter emellan dem. Då det gäller annonser är de klart att annonsören, till exempel Finlayson, har använt en egen grundtext och reviderat den efter behov i olika sammanhang i olika annonser. BLAST ser ingen skillnad mellan variationer i text som skapats av en individ eller dem som uppstått på grund av frakturstilen, smala spalter eller dålig papperskvalitet. Kedjor av upprepningar eller klusters måste studeras med hjälp av närläsning för att man ska kunna avgöra deras karaktär. Däremot är texten om stölden av fursten av Oraniens skatter tydligt en kopierad text och förändringar i den är inte något resultat av en medveten redaktionell process. Här handlar det snarare om den infektiösa karaktären av vissa texter: de innehåller något sådant, som har fått redaktörerna att publicera dem på nytt, och samma text har snabbt fått en stor skara av läsare. Allt efter som tidningspressen blev större, ökade potentialen för dylik infektivitet.

I den här artikeln har vi endast kort behandlat den longitudella upprepningen, kopiering som gjorts över långa tidsperioder. Temat är ett ämne för en egen undersökning, eftersom det finns rikligt av material. Dylik återanvändning över lång tid är en fråga, där nyttan av algoritmiska metoder blir uppenbar. Då det gäller dramat i Oranien kunde man med rimlig möda även med traditionella metoder kartlägga hur nyheten snabbt spred sig på en begränsad tid, men då det gäller återanvändning med långa tids mellanrum är läget ett helt annat: under åren 1771–1910 publicerades två miljoner tidningssidor och att hitta återaktiverade texter skulle i praktiken vara omöjligt. Preliminära iakttagelser ger vid handen att texter som publicerades under den här undersökta perioden återanvändes även senare. Tidningarna från åren 1771–1853 utgjorde ett arkiv, ur vilket man kunde ösa material att återpublicera bland annat för den växande fennomanins behov. Det var

just ett sådant syfte som återpubliceringen av Porthans minnesdikt fyllde, då man särskilt under 1860-talet byggde upp bilden av "den finska historiens fader". Den kulturella betydelsen av tidningspressen ligger inte bara i dess "samtidighet" och aktualitet, utan också i hur man senare kommit ihåg den och utnyttjat den.